

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ФИЗИКА И АСТРОНОМИЯ ЗА VII КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Учебната програма по *физика и астрономия* в VII клас определя учебното съдържание и очакваните резултати от обучението в VII клас по предмета *физика и астрономия* от прогимназиалния етап на средната образователна степен.

Обучението е насочено към области на компетентност „Електричество“, „Светлина и звук“, „От атома до Космоса“ и „Наблюдение, експеримент и изследване“. Учебната програма включва изисквания за усвояване на знания и формиране на умения за електрични, светлинни и звукови явления, за строежа на атома и атомното ядро, за Слънчевата система и за Вселената като цяло. В програмата се предвижда надграждане и задълбочаване на знания и умения за вече изучени физични величини, явления и закономерности по учебния предмет *човекът и природата* в V и VI клас, както и на нови такива, с цел тяхното обогатяване, обобщаване и систематизиране.

Възможностите за овладяване на интелектуални, практически и социални умения от учениците са свързани с реализиране на учебно познавателни дейности, самостоятелно или в екип, за използване, както на някои емпирични методи на познание като наблюдение, измерване, експеримент, емпирично обобщение, така и на някои от теоретичните методи на познание - анализ, сравнение, синтез, моделиране и др.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ В КРАЯ НА КЛАСА

Област на компетентност	Знания, умения и отношения
Електричество	<p>Дефинира електричен ток и основни величини, които го характеризират.</p> <p>Коментира действието на електричния ток върху човешкия организъм и мерките за безопасна работа с електрически уреди.</p> <p>Пресмята ток, напрежение, съпротивление, отделено количество топлина и мощност на тока в прости електрически вериги.</p>
Светлина и звук	<p>Описва разпространението, отражението, пречупването и разлагането на светлината (спектр, цвят на телата) и принципа на действие на окото и на оптични уреди.</p> <p>Построява образ на предмет от плоско огледало и от събирателна леща.</p> <p>Сравнява основни видове огледала и лещи по техни елементи, характеристики и предназначение. Описва механични трептения, основни свойства и приложения на звука.</p>
От атома до Космоса	<p>Описва опростено по схема строежа на атома и на неговото ядро (протони, неутрони), деленето на урана и приложението му в ядрената енергетика и посочва източника на енергия в звездите.</p> <p>Сравнява състава и проникващата способност на ядрените лъчения, дава примери за приложението и биологичното действие на лъченията и мерките за опазване на околната среда.</p> <p>Групира по определени признаци планетите и малките тела от Слънчевата система.</p> <p>Описва в опростена форма видовете галактики, структурата и развитието на Вселената.</p>
Наблюдение, експеримент и изследване	<p>Разпознава изучавани обекти и явления в природата и в бита.</p> <p>Извлича данни и друга информация от графики, таблици, схеми и чрез ИКТ.</p> <p>Демонстрира умения за получаване на оптичен образ на предмет, за свързване на електрически вериги и за практическо използване на електрически и оптични уреди.</p> <p>Измерва и определя по дадена инструкция стойности на физични величини (ток, напрежение, съпротивление).</p> <p>Прилага правила за безопасност при експериментална работа с електричен ток, при използване на битова техника и за опазване на слуха и зрението.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Електричен ток		
1.1. Електричен ток и електрично напрежение	<ul style="list-style-type: none"> • Определя тока като електричен заряд, преминал през напречното сечение на проводника за единица време и напрежението като мярка за енергията, която електричните заряди отдават на консуматора или получават от източника. • Измерва електричен ток с амперметър и електрично напрежение с волтметър. 	кулон (C) електричен ток (I) ампер (A) електрично напрежение (U) волт (V)
1.2. Електрически вериги	<ul style="list-style-type: none"> • Прилага формулата за съпротивлението на проводник (консуматор) като отношение на напрежението към тока. • Дава примери за различни източници на електрично напрежение и за начина им на свързване в електрическа верига (батерии от еднакви източници, които са свързани последователно или успоредно). • Свързва прости електрически вериги и прилага правила за безопасност при работа с електричен ток. • Установява опитно, че при последователно свързване на два консуматора през тях тече един и същ ток, а напреженията се събират, докато при успоредното им свързване е обратно и прилага тези зависимости (без да се пресмята еквивалентно съпротивление). 	електрично съпротивление (R) ом (Ω)

1.3. Електрична енергия	<ul style="list-style-type: none"> • Прилага закона на Джаул-Ленц за отделеното количество топлина (само за един консуматор). • Обяснява от какво зависи отделеното количество топлина в консуматор. • Пресмята мощността на тока само за един консуматор. • Пресмята разхода на електроенергия от битови уреди (консуматори) и дискутира начини за нейното пестене. • Коментира действието на електричния ток върху човешкия организъм, предназначението на изолацията и прекъсвачите като защита на потребителите на електроенергия. 	джаул (J) мощност на тока (P) ват (W) киловатчас (kWh)
2. Светлина и звук		
2.1. Праволинейно разпространение на светлината	<ul style="list-style-type: none"> • Дава примери за различни източници на светлина. • Описва с лъчи праволинейното разпространение на светлината и явленията отражение и пречупване на светлината на границата на две среди. • Прилага закона за отражението (ъгъла на отражение е равен на ъгъла на падане). • Дава примери за явленията отражение и пречупване (включително пълно вътрешно отражение и неговото приложение). 	скорост на светлината (с) ъгъл на падане ъгъл на отражение ъгъл на пречупване
2.2. Светлина и цветове	<ul style="list-style-type: none"> • Изрежда цветовете в спектъра на бялата светлина (опит на Нютон с призма, небесна дъга), основните цветове и резултата от тяхното смесване. • Описва как цветните филтри променят бялата светлина. • Обяснява е примери от какво зависи цветът на телата. 	спектър на светлината
2.3. Огледала и лещи	<ul style="list-style-type: none"> • Построява и характеризира образа на предмет от плоско огледало. • Описва качествено как се фокусират успоредни светлинни снопове със сферични огледала и дава примери за тяхното приложение. 	действителен образ и недействителен образ оптична ос

	<ul style="list-style-type: none"> Изброява основни характеристики и приложения на събирателните и разсейвателните лещи. Построява и характеризира образа на предмет от събирателна леща при различни положения на предмета върху оптичната ос. Пресмята оптична сила на събирателна леща. 	фокус (F) фокусно разстояние (f) оптична сила на леща (P_0) диоптър (D)
2.4. Оптични уреди	<ul style="list-style-type: none"> Описва по схема принципа на действие на окото като оптичен уред и коригирането на далекогледството и късогледството с подходящи очила (лещи). Описва опростено по схема принципа на действие и предназначението на лупата, фотоапарата и телескопа. 	
2.5. Звук	<ul style="list-style-type: none"> Характеризира механичните трептения с физичните величини – период, честота и амплитуда. Описва качествено трептенията на източниците на звук, разпространението на звука (аналогия с водните вълни) и възприемането му от човешкото ухо. Сравнява звуковете по честота (височина) и сила. Разбира, че шумът и силните звукове са вредни за здравето на човека. 	период (T) честота (ν) амплитуда на трептене (A) херц (Hz) скорост на звука децибел (dB)
3. От атома до Космоса		
3.1. Атоми и атомни ядра	<ul style="list-style-type: none"> Описва ядрения модел на атома и състава на атомното ядро. Разграничава ядрените лъчения в зависимост от вида на частиците, които ги изграждат (електрони, хелиеви ядра и гама-лъчи) и сравнява проникващата им способност. Дава примери за приложението и биологичното действие на йонизиращите лъчения. Разбира, че при деленето на урана се отделя енергия, която се използва в ядрените реактори. 	неутрон масово число (A) изотопи радиоактивност алфа-, бета- и гама-лъчи ядрена енергия

3.2. Слънчевата система и светът на звездите	<ul style="list-style-type: none"> • Описва състава на Слънчевата система. • Описва на елементарно равнище Слънцето и звездите (състав, размери, температура, ядрено гориво). • Знае, че звездите образуват галактики и има представа за мястото на Слънчевата система в нашата Галактика. • Описва на елементарно равнище структурата и развитието на Вселената. 	планети джуджета астероиди комети
---	---	---

Препоръчителни уроци за практически дейности (лабораторни работи)

1. Физични измервания и обработка на експериментални резултати (увод).
2. Измерване на електричен ток и на електрично напрежение.
3. Опитно изследване на електрическа верига с два последователно или успоредно свързани консуматора.
4. Наблюдаване и изследване на отражение и пречупване на светлината.
5. Наблюдаване и изследване на образ на предмет от събирателна леща.
6. Измерване на период и честота на трептене на махало.

1. В VII клас се осъществява диференциацията по учебни предмети в природонаучното направление. В програмата е заложено учебно съдържание, свързано с овладяване на умения за работа с различни уреди, въвеждат се величини с техните единици за измерване. Това предполага отделяне най-малко на един учебен час за систематизиране на знанията на учениците от V до VII клас за величини, единици, уреди за измерване на стойности на изучаваните величини.
2. В този клас продължава развитието на практически умения на учениците чрез лабораторни упражнения. Това изисква една достатъчно добра подготовка на учителя освен за организиране, провеждане на лабораторните упражнения и оценяване на този вид практически умения.

Примерни критерии за оценка на постиженията при практическата дейност: **знание** - познаване на уредите и областите на тяхното приложение, познаване на условните им означения и умения да се изобразяват и разчитат от схемите и чертежите; **разбиране** - умение да се определя стойността на едно деление, обхвата на скалите и да се снемат показанията; **приложение** - умения да се провеждат експерименти, да се подбират необходимите уреди, да се отработват резултатите и да се правят изводи.

3. За постигане на очакваните резултати по теми от Учебната програма за VII клас и за мотивиране на учениците към учебно-познавателна дейност могат да се поставят задачи за самостоятелна работа и/или за домашна работа, свързани с измерване и изчисление на разходи на електроенергия на битови уреди, както и проектни дейности, свързани с теми за енергийна ефективност.

4. В този клас чрез учебното съдържание и описаните учебни дейности започва да се развива научна грамотност у учениците, като е насочена към овладяване на следните умения: учениците да разпознават термини и концепции, които са с научно съдържание и да могат да направят елементарно обяснение на дадена научна концепция.

ОСНОВНИ ФОРМУЛИ ЗА ФИЗИЧНИ ВЕЛИЧИНИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ В УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Теми	Формули за физични величини и закономерности
1. Електричен ток	
1.1. Електричен ток и електрично напрежение	Електричен ток ($I = q/t$).
1.2. Електрически вериги	Съпротивление на проводник (консуматор) ($R = U/I$).
1.3. Електрична енергия	Закон на Джаул -Ленц за отделеното количество топлина ($Q = I^2 R t$). Мощност на тока ($P = UI$). Изразходвана електроенергия ($E = UIt$).
2. Светлина и звук	
2.3. Огледала и лещи	Оптична сила на събирателно леща ($P_0 = 1/f$).
2.5. Звук	Връзка между честота и период при механичните трептения ($\nu = 1/T$)

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

За нови знания	до 60%
За упражнения	не по-малко от 13%
За преговор и обобщение	до 8%
За практически дейности/лабораторни упражнения	не по-малко от 11%
За контрол и оценка	до 8%

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет физика и астрономия в VII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план.

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка	
Текущи оценки (от устни, от писмени, от практически изпитвания)	~ 40%
Оценки от контролни работи	~ 30%
Оценки от други дейности (домашни работи, лабораторни упражнения, семинари, работа по проекти и др.)	~ 30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Учебната програма по физика и астрономия в VII клас е насочена към формиране на:

- математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите:
  - при използване на различни модели (формули, графики, схеми) и при решаване на различни учебни проблеми (тренировъчни и познавателни задачи);
  - познаване на основни принципи в природата и на основни понятия, принципи и методи на научно познание; търсене и установяване на причинно-следствени връзки между изучаваните явления, разбиране за възможните последствия за въздействието на човека върху околната среда; способност да се използват различни уреди за наблюдение и измервания и за обобщаване на резултати; нагласа за любознателност към научния напредък, осъзнаване на

напредъка, но също и на свързаните с него ограничения и рискове.

- дигитална компетентност, която се изразява в способността за търсене, събиране и обработване на информация, както и за създаване на компютърни модели за представяне на информация при учебно-познавателната дейност на учениците;
- умения за учене (проучване на информация от различни източници, дискутиране на проблеми, критично мислене, планиране на дейности и формулиране на решения);
- търси, извлича, подбира, обобщава и осмисля информация от различни по формат текстове (непрекъснат – писмена реч, организирана в изречения, структурирани в абзаци; прекъснат – таблица, графика, диаграма, списък, изображение и др.; смесен – комбинация от прекъснат и непрекъснат текст), включително и дигитални, за изпълнение на определени задачи;
- умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт (за аргументация на правилата за безопасна работа, за превенция на шумовото замърсяване, за хармонично общуване с природата);
- социални и граждански компетентности (умения за общуване, за работа в екип, за толерантност и приемане на различни гледни точки, за критично и съзидателно мислене при вземане на решения);
- инициативност и предприемчивост (умения за планиране, организиране, управление на учебно-познавателната дейност).

Реализирането на очакваните резултати в учебната програма за общообразователна подготовка по физика и астрономия в VII клас предполага използване на знания от:

- **човекът и природата, III -VI клас** - при измерване на величини, наблюдение, изследване на явления в природата и в учебната среда;
- **математика, V-VII клас** - за извършване на аритметични действия с обикновени и десетични дроби; за степенуване и използване на координатна система; за решаване на линейно уравнение с едно неизвестно;
- **химия и опазване на околната среда, VII клас** - за строежа на веществото, за строежа на атома и за строежа на атомното ядро;
- **биология и здравно образование, VII клас** - за действието на електричния ток върху човешкото тяло, токов удар; светлинна енергия; цвят и зрение; устройство на око; принципно устройство на микроскоп и работа с микроскоп; биологично действие на лъченията;
- **география и икономика, V клас** - за годишни сезони и за мястото на Земята в Слънчевата система;
- **история и цивилизации** - за създаване на нагласи и отношение към историческото развитие на науката;

- **български език и литература** - за различните жанрове и съответните изисквания за изработване на описания, есета, доклади, реферати, проекти;
- **информационни технологии** - за изработване и демонстриране на презентации, търсене на информация, конструиране на таблици, графики;
- **технологии и предприемачество, VI клас** - за електрическа инсталация;
- **изобразително изкуство** - за избор и използване на различни материали при моделиране на обекти и процеси, интерпретиране на визуални образи, разчитане на знаци и символи в средствата за визуална информация и комуникация.